

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

GRØNLANDSKE HANDELS PLADS

CHRISTIANSHAVNS KVARTER, KØBENHAVNS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	03.05.2016
Besigtiget af:	Maria Wedel Søe
Journalnummer:	2010-7.82.07/101-0001
Kommune:	Københavns Kommune
Adresse:	Strandgade 100 og Krøyers Plads
Betegnelse:	Grønlandske Handels Plads
Fredningsår:	1964. Udv. 2002.
Omfang:	<i>Det store pakhus på 23 fag (1766-67 af Johan Christian Conradi), "Skindpakhuset" (1805-06)* samt "Det brede Pakhus", også kaldet "Det store Bakkehus" (1781)*.</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

I det følgende er der ikke taget stilling til lovligheden af bygningsarbejder foretaget i ejendommen.

Fredningen omfatter tre af pakhusene omkring Grønlandsk Handels Plads på Christianshavn. Det store pakhus ligger på den nordlige del af Strandgade helt ud til Københavns havn. Skindpakhuset og Det brede Pakhus, også kaldet Det store Bakkehus, ligger overfor mod syd i en sammenhængende husrække med øvrige bygninger.

Det store pakhus er en grundmuret bygning opført i 23 fag og i fem etager. Over en lav granitsokkel er muren ved den nederste etage pudset i en lys sandfarve, mens den resterende del af murværket står i blank, gul mur og afsluttes af en profileret hovedgesims i træ. Pakhuset har et heltag med røde vingetegl. I taget ses tre hejsekviste i hver tagflade. Hejsekvistene har teglhængte heltage, gesims og hejsebom øverst. I hejsekvistene og på etagerne herunder samt i hver gavl er brede pakhusåbninger med fladbuede stik og pudsede lysninger. I åbningerne sidder nyere glasdøre med aluminiumsrammer, der er placeret dybt i muren. Den nederste etage har tillige mange fladbuede døråbninger, hvor nyere glasdøre er placeret næsten i plan med muren. De øvrige åbninger i pakhuset er mindre, stadig med fladbuede stik og med etrammede vinduer med aluminiumsrammer og termoruder placeret dybt i muren. Alle åbninger er taktfast placeret, og alle fag er indrammet af ørelisener med undtagelse af hejsekvistfagene, der har blændinger, som fortsætter op i hejsekvistenes trekantgavle og afsluttes med en rundbue. I bygningens gavle er tillige ørelisener og blændingsfelt i det midterste fag og i hele gavltrekanter. Øverst i gavlene ses tillige hejsebomme. I de to yderste fag længst mod syd er en stor gennemgående, toetagers åbning, hvori der er indsat et nyere glasparti.

Det store pakhus.

I det indre har pakhuset en overvejende åben planløsning på alle etager med synlige tømmerkonstruktioner. I stueetagen længst mod vandet er indrettet restaurant i sammenhæng med et stort åbent industrikøkken på første sal. På de øvrige etager er åbne kontorer samt møde- og udstillingsrum. I midten af bygningen er opført en nyere kerne med en ståltrappe, elevator i stål og glas samt nye toiletter på alle etager. Herfra er på hver etage adgang til de forskellige kontorer og udstillingslokaler. I stueplan er et teglstensgulv, pudsede rå vægge og nye loftsplader mellem loftsbjælkerne. På de øvrige etager er der ældre plankegulve eller epoxy gulv, og vægge samt lofter udført som i stueetagen. På etagerne er tillige nye, lette og hvidmalede tværskillevægge samt nye glasvægge mellem stolpekonstruktionen. Alle døre er nye, og består primært af tofløjede branddøre mellem kontorer og trapperum samt glasdøre i glasvæggene. På enkelte etager er mindre cellekontorer omkring en central gang med nyere gipsvægge og heri nye glatte døre. På loftet er opbevaringsrum, et stort møderum/forelæsningsal og et stort ventilationssystem. I tagetagen findes tillige den ældre tømmerkonstruktion.

Skindpakhuset er en grundmuret bygning opført i fire etager. Alle mure står i blank, gul mur og afsluttes af en profileret, muret hovedgesims, og herover er et heltag med røde vingetegl. I tagfladen ses enkelte tagvinduer. Den sydøstlige gavl har murede rillepilastre ved hjørnerne, bortset fra dette er der ingen dekorationer i murværket. I midten af begge gavle ses en vertikal række pakhusåbninger med fladbuede stik og pudsede murflader i lysningen. I åbningerne er tofløjede, rødmalede døre, der har opsprossede rammer. Foran alle åbningerne er monteret nyere jernrør som værn. Øverst i begge gavle er en mindre åbning hvor den tidligere hejsebom sad, som ikke findes mere. Den nederste og øverste åbning er blændet i den sydøstlige gavl. I den nordvestlige gavl er støbejernsluger for den øverste åbning og mellem etagerne er muren dækket af lodretstillede brædder. I denne gavl er tillige i stueetagen to døre, en nyere og en ældre jerndør. Samme gavl har på hver side af pakhusåbningerne nyere etrammede vinduer eller ældre, torammede vinduer. Alle vinduer er rødmalede, har sprosser og er placeret i hvidmalede indfatninger. De øvrige åbninger i den sydøstlige gavl og i langsiderne er udført som små pakhusåbninger med fladbuede stik og pudsede, hvidmalede lysninger. Åbningerne lukkes på indersiden af muren af etrammede glas uden sprosser.

Skindpakhuset er i det indre velbevaret med åbne planer på alle etager og synlig tømmerkonstruktion. Der er ældre bræddegulve og pudsede ydervægge, mens lofterne består af nyere plader, der er monteret mellem det synlige bjælkelag. To nye trappekerner er etableret i pakhuset, hvor nye ståltrapper giver adgang til alle etager. Internt på hver etage er tillige ældre ligeløbstrapper i træ

Skindpakhuset. Den Sydøstlige gavl.

mellem etagerne. De fleste stolper er sortmalede op til det nederste kopbånd, mens resten er hvidmalet.

Det brede Pakhus er en grundmuret længebygning, hvor langsiderne er bygget sammen med nabobygningerne. Således er kun gavlene frie. Disse fremtræder i gule flensborgsten og har høje brandkamme. Taget er et stejlt heltag med røde vingetegl. I begge gavle ses rødmaledede porte og vinduer. Vinduerne er et- eller torammede med småtopsprossede rammer. I den nordvestlige gavl er tillige revleluger til kælderen, pakhusåbninger over hinanden og en hejsebom øverst samt murankre mellem etagerne. Der er tillige et hejseværk i smedejern. Foran den nordvestlige gavls nederste port er en nyere trappe med repos.

I det indre er indrettet butik i stueetagen og lager i tagetagen. Pakhuset har i store træk bevaret den oprindelige åbne struktur med et stort gennemlyst rum og synlig tømmerkonstruktion. Der er ældre bræddegulve og bræddeløfter samt pudsede og malede ydervægge. I et nyere vindfang ved den nordvestlige gavl findes en ældre ligeløbstrappe i træ til tagetagen. Enkelte steder er nyere skillevægge og store frysebokse installeret. Under bygningen er en muret kælder, der anvendes til opbevaring.

Det brede pakhus. Den nordvestlige gavl.

— BYGNINGSHISTORIE

Bydelen Christianshavn er opkaldt efter Kong Christian 4., som på det lavvandede og sumpede område på Amagersiden af havneindløbet i 1617 påbegyndte anlæggelsen af en ny by. Først var bydelen tænkt som hjemsted for nederlandske immigranter, dernæst som garnisons- eller bådsmandsby, men den endte som en almindelig købmands- og håndværkerby. Christianshavn blev anlagt af den nederlandske ingeniør og arkitekt Johan Semp i årene efter 1618 og forbundet med København med Knippelsbro. Torv, kanaler og gader blev anlagt efter en symmetrisk og retvinklet byplan, og de blev omgivet af grave og volde med bastioner. I Christianshavn udstak man store grunde, som gratis blev overladt til enhver, der ville lade "gode købstadsbygninger" opføre. Det blev primært rige københavnere, folk fra det københavnske bystyre og højtstående embedsmænd, der overtog, bebyggede og udstykkede de store grunde. På trods af dette gik der mange årtier, før området for alvor blev udbygget.

Christianshavn havde i perioden 1639-74 egne privilegier og eget bystyre, men i 1674 blev området indlemmet i København som Christianshavns Kvarter. I 1700-tallet blev bydelen udvidet med handelspladser og industrier, som blomstrede i den florissante handelsperiode. På trods af dette forblev bydelen et af hovedstadens fattigste kvarterer med meget slumbebyggelse. I 1920'erne havde Københavns Kommune omfattende saneringsprogrammer for

Christianshavn, som truede med at udslette de ældre dele området. Siden 1970'erne har man dog haft bevaringsplaner, som har sikret bygningsmassen mod yderligere nedrivning.

Strandgade strækker sig fra Christians Kirke over Torvegade og videre over Wilders Bro til Wilders Plads. Strandgades anlæg stammer fra Christian IV's oprindelige plan og var fra begyndelsen udnævnt til at en af de vigtigste gader på Christianshavn, idet den havde direkte adgang til havnen. Christian IV og hans byplanlægger, ingeniøren Johan Semp's tanke med Strandgade var, at den som kajgade skulle optages af en række store købmandsgårde, der strakte sig igennem hele karreens dybde med frakørsel fra baggaden Kongensgade (nu Wildersgade). De stolte planer blev kun til en vis grad gennemført. De rigeligt afstukne grunde blev snart opdelt i mindre stykker, og den travle handelsvirksomhed med losning og lastning af skibe, som Christian IV havde drømt om, blev aldrig karakteristisk for Strandgade, der ved opfyldninger i tidens løb mistede sine kajpladser og blev en almindelig gade med to husrækker.

Andreas Bjørn (1705-50) købte i 1732 skødet for hele strækningen mellem Christiansholm og Strandgades nordlige ende. Dette område var ikke bebygget men bestod kun af nogle lave overskyllede arealer. I 1735 igangsatte Andreas Bjørn et større arbejde med at pælefundere hele området for at skabe nyt fastland for at kunne udvide sin tømmerhandel og starte et skibsværft. Andreas Bjørns værft var efter datidens forhold af hidtil usete dimensioner, beliggende på begge sider af Strandgade bestod det af over 40 nybyggerier. Oprindeligt blev området kaldt Bjørnsholmen, men da Carl Wilder overtog efter Anderes Bjørn blev hans navn brugt i stedet.

I 1747 oprettede Andreas Bjørn sammen med Admiral Suhm og Etatsråd Holmsted Det Almindelige Handelskompagni, da Staten ønskede at samle en række udenrigshandler under en fælles ledelse. Deres opgave var at hjemtage varer og handle med lande i Europa og Middelhavet samt drive hvalfangst på Grønland. En jysk købmand Jakob Sewerinsen havde haft monopol på Grønlandshandelen siden 1734, men måtte nu opgive dette.

I 1763 manglede man et større pakhuis til opmagasinering af varer fra Island, Færøerne og Finmarken. Det nye pakhuis blev opført under ledelse af arkitekten J.C.Conradi. Conradi havde omkring 1750 ledet opførelsen af Eigtveds Pakhus i Strandgade og i 1760 det nærliggende Wilders Pakhus. I 1767 blev tagets tømmerkonstruktion rejst og bygningsarbejdet endeligt afsluttet senere på året.

Det store pakhuis yderst på kajen.

I 1774 Gik det Almindelige Handelskompagni fallit. I stedet oprettes Den Kongelige Grønlandske Handel.

Skindpakhuset blev opført i 1805-6 til opbevaring af de mange skind, særligt fra sæl, isbjørne, blåræve og rensdyr, som blev importeret fra Grønland og solgt på auktion.

Det brede pakhuis, også kaldet Det store bakkehus blev opført i 1781 til opbevaring af fire store tranbeholdere ("bakker").

Området og pakhuse blev brugt i mere end 200 år som knudepunkt for samhandlen mellem Færøerne, Finmarken, Island og Grønland med skibsbyggeri, værksteder, pakhuse og skure. De mindre bygninger er igennem tiden revet ned.

KILDER

Bramsen, Bo red.: København, før og nu – og aldrig, 1987

Foreningen til Gamle Bygninger Bevaring: Historiske huse på Christianshavn, 1993

Wilders Plads – en del af Christianshavn, Elisa Markvardt, Idons Forlag, 2016.

Fra pakhuis til platform – Nordatlantens Brygge, af Martin Hilker, Udgivet af Nordatlantens Brygge.

www.kulturarv.dk/1001fortaellinger

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved de tre pakhuse knytter sig til bygningernes beliggenhed ud til vandet i Strandgades nordlige ende, hvor de indgår som en markant og karakterfuld del af det historiske skibsværftområde fra 1730'erne på Christianshavn. Sammen med andre pakhuse og bygninger fra samme periode indgår pakhuse i en større bygningsmæssig sammenhæng og unik helhed.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Pakhusenes kulturhistoriske værdi relaterer sig til deres oprindelige funktion og anvendelse som magasinbygninger i Købehavns Havn. Pakhusene er alle tre velbevarede eksempler på, hvordan et pakhuis fra midten af 1700-tallet så ud. Pakhusene er med til at fastholde historien om det planlagte skibsværftområde på Christianshavn, der blev anlagt i 1730'erne af købmanden, Andreas Bjørn med tilladelse

Det riflede murværk på Skindpakhuset sydøstlige gavl.

Strandgade med pakhuse placeret på begge sider, og i naturlig sammenhæng med øvrige bygninger, der i store træk har samme materialeholdning.

fra Chr. IV. Selvom man i mange år forinden havde haft planer for udviklingen af Christianshavn, var det først da de store skibsværfter blev anlagt i den florissante handelsperiode i 1730'erne, at der kom rigtigt gang i byggeriet.

Den kulturhistoriske værdi relaterer sig således til pakhusenes oprindelige funktion, hvilket i det ydre kan aflæses af facadernes mange pakhusåbninger, herunder de relativt store muråbninger i og under hejsekvistene, som har været anvendt til at løfte tunge og store varer ind på de forskellige etager. De mindre åbninger har mere været af hensyn til lys og luft i bygningerne. Hertil kommer de øvrige dele, der vidner om bygningernes oprindelige anvendelse så som hejseværket i jern, der er monteret på Det brede Pakhus samt den lodrette brædebeklædning, der er monteret på Skindpakhuset. Brædebeklædningen er muligvis monteret efterfølgende, men er et eksempel på hvordan man med en relativ enkel og billig løsning kunne skåne murværket, når der blev hejst ting op langs gavlen. Dette var førhen en almindelig løsning, men brædebeklædningerne er desværre ikke bevaret ret mange steder, og er derfor på Skindpakhuset en unik kulturhistorisk værdi.

En særlig kulturhistorisk værdi knytter sig til Det brede Pakhus, hvis næsten kvadratiske form og opførelse i kun én etage er atypisk for et pakhhus. Bygningens udformning afspejler den oprindelige anvendelse, hvor bygningen rummede fire store tranbeholdere. Tran blev udvundet ved afkogning af fedt fra blandt andet sæler og hvaler. Frem til 1800-tallet blev tran blandt andet anvendt til belysning. Senere, da der kom andre former for belysning, blev tran anvendt i hærdet form til fremstilling af blandt andet sæbe og til garvning. Spækket blev lagt i tønder i Grønland og sejlet til Christianshavn, hvor det blev brændt i trangraven.

I det indre er der kulturhistorisk værdi knyttet til de bevarede dele af de oprindelige åbne grundplaner i alle tre pakhuse. De steder hvor der ikke er for mange skillevægge eller hvor disse er i glas, kan man stadig fornemme de oprindelige store åbne gennemlyste pakhusedæk. Hertil kommer de velbevarede bygningsdetaljer, herunder især den imponerende, synlige tømmerkonstruktion, der til stadighed giver indtryk af hvor stærk konstruktionen var nødvendig til at være for, at den kunne bære de store mængder varer.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi knytter sig overordnet til alle tre bygningers sluttede og enkle form med murflader i blanke, gule sten og store næsten ubrudte tagflader. Pakhusene fremtræder med en balance mellem taktfasthed, proportionering, rene linjer og det konstruktivt mulige. Alle tre bygninger har en velproportioneret

Skindpakhusets nordvestlige gavl med brædebeklædningen mellem de store pakhusåbninger.

Det brede pakhhus.

facadekomposition og en overordnet symmetri, der især skyldes de regelmæssige og taktfaste åbninger, der ved gentagelsen skaber rytme og balance. Åbningernes markering af de buede stik og de let tilbagetrukne indfatninger skaber reliefvirkning i murværket. Dybdevirkningen understreges ved placeringen af de nye glas, der enten er monteret dybt i muren eller på indersiden. Hertil kommer de tidstypiske facader, der kan ses som et kompromis mellem datidens klassicistiske idealer og pakhusets funktionsmæssige behov. Dette kommer isæt til udtryk på Det store pakhuis, hvor facaden er taktfast og symmetrisk med få dekorationer, begrænset til ørelisener, blændingsfelter og profileret gesims. Det store pakhuis har tillige en arkitektonisk værdi alene ved sin størrelse og ved de taktfast placerede hejsekviste, der skyder sig op i tagfladen. De mange fags takt understreges af ørelisenerne, der ligesom dør- og vinduesåbningerne bidrager til facadens reliefvirkning. Conradis formgivning af Det store pakhuis ydre såvel som indre står i tydelig gæld til arkitekten Nicolai Eigtved. Ligesom Eigtveds pakhuis er denne bygning et langhuis, hvor facaderne er ens behandlet og de bærende ydervægge og den indvendige tømmerkonstruktion er opført ud fra samme principper.

Endelig relaterer den arkitektoniske værdi sig til den høje håndværks- og bygningsmæssige kvalitet i alle tre pakhuse. Det gælder både i det ydre mur- og tagværk samt i de indre imponerende tømmerkonstruktioner med enorme bjælker, stolper, dragere og kopbånd, der bidrager til forståelsen af bygningens arkitektoniske og konstruktive grundide.

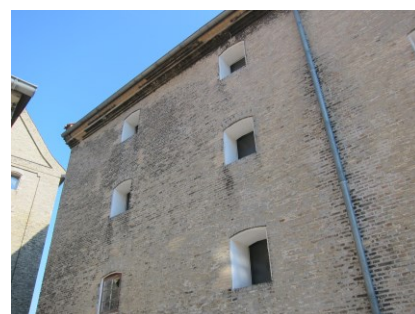
— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Den tidligere Grønlandske Handels Plads med de tre pakhuse udgør en arkitektonisk og kulturhistorisk særdeles væsentlig og unik helhed på Christianshavn i København. De bærende fredningsværdier knytter sig overordnet til alle tre pakhuses placering og samlede helhed. Bygningerne vidner om det historiske skibsværftsområde på Christianshavn med begyndelse i 1730'erne samt om den bygningskultur, der var gældende i datiden.

I det ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til de tre pakhuses volumener, og den håndværkmæssige kvalitet hvormed de er opført. Hertil kommer værdien af lighederne og forskellene mellem bygningerne, der afspejler deres oprindelige anvendelse, så som murværket med alle detaljer, herunder ørelisener, blændingsfelter, indfatninger og lysninger samt de store teglhængte og næsten ubrudte heltage med hejsekviste på Det store pakhuis. Ydermere gælder det alle pakhuisåbninger, de ældre vinduer, bræddebeklædningen på Skindpakhuisets gavle samt de bevarede

Det store pakhuis med en af hejsekvistene. Her ses de forskellige muredetaljer.

Skindpakhuisets sydvestlige langside.

dele af hejseværk og hejsebomme. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

I det indre er de bærende fredningsværdier i de tre pakhuse relateret til de åbne gennemlyste etager, de bevarede, synlige tømmerkonstruktioner, de ældre bræddegulve og de enkelte bevarede øvrige ældre bygningsdetaljer. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Det anbefales at Skindpakhuset får hejsebomme igen.